

ROZPRAWY

TOMASZ RATAJCZAK

PODRÓŻE WŁADCY I ARCHITEKTURA. PRZEBUDOWA KRÓLEWSKICH REZYDENCJI ZA PANOWANIA ZYGMUNTA STAREGO

Podróże panującego były przez całe średniowiecze podstawowym sposobem sprawowania władzy, umożliwiającym zachowanie równowagi politycznej na podległym terytorium. Poziom ruchliwości dworu wpływał na rozwój infrastruktury, umożliwiającej jego sprawne funkcjonowanie w podróży. Taki system sprawowania władzy, właśnie ze względu na częste przemieszczanie się dworu, nie wymagał istnienia rozbudowanych zespołów rezydencjonalnych, lecz raczej sieci stacji służących jako krótkoterminowe kwatery. Jednak w późnym średniowieczu na terenie całej Europy można zaobserwować początki procesu stabilizacji przestrzennej dworów monarszych, osiągającego swoje apogeum w XVII wieku i będącego wyrazem przekształceń systemu sprawowania władzy w kierunku absolutyzmu¹. Konsekwencją tych przemian była m.in. budowa rezydencji, spełniających funkcję siedziby władcy i jego dworu przez określony czas, co wpływało na ich monumentalizację oraz komplikację układów przestrzennych. Był to jeden z głównych impulsów wpływających na rozwój europejskiej architektury rezydencjonalnej na przełomie średniowiecza i nowożytności.

Rezydencja jest typem architektury mieszkalnej, w której istotną rolę odgrywa reprezentacyjność pomieszczeń, podporządkowanych określonej idei demonstracji władzy jednej osoby lub całego rodu². W XV stu-

¹ M. Wrede, *Między Krakowem a Wilnem. Uwagi o ośrodkach władzy i podróżach królewskich w XIV-XVII wieku*, (w:) *Arx felicitatis. Księga ku czci prof. A. Rottermunda*, Warszawa 2001, s. 593-600.

² T.J. Żuchowski, *Pałac papieski na Watykanie od końca V do początku XVI wieku. Ceremoniał a ewolucja kompleksu rezydencjonalnego*, Poznań 1999, passim; idem, *Czy istniał wzór rezydencji krzyżackiej*, (w:) *Arx felicitatis...*, s. 81. Pojęcie rezydencji jest obecnie szeroko dyskutowane wśród historyków, zwłaszcza w Niemczech, gdzie od kilkunastu lat działa prężnie Residenzen-Kommission, organizująca liczne sesje naukowe po-